

Життєвий і творчий шлях науковця, педагога-новатора Бориса Коротяєва

Я. Е. Мороз

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка
Corresponding author. E-mail: yanafrost777@gmail.com

Paper received 15.02.22; Accepted for publication 26.02.22.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2022-263X102-08>

Анотація. У статті розкрито життєвий і творчий шлях, педагогічні погляди, освітня діяльність видатного українського науковця, професора, дидакта, педагога-новатора Бориса Коротяєва. Зокрема визначені чинники, що мали вирішальний вплив на формування характеру та світогляду вченого. Факти, що викладені у статті демонструють високий професіоналізм, моральні устої та відданість справі Бориса Коротяєва.

Ключові слова: життєвий і творчий шлях; український педагог, дослідник; Борис Коротяєв.

Вступ. Вивчення життєвого і творчого шляху визначних педагогічних персоналій, науковців минулого – одне із головних завдань сучасної вітчизняної історико-педагогічної науки. Це зумовлено необхідністю рефлексивного переосмислення теоретичних і практичних надбань минулого для вибудови стратегічних напрямків розвитку сучасної освіти.

Становлення особистості відбувається під впливом багатьох аспектів. Зважаючи на той факт, що дитинство та юність Бориса Коротяєва пройшли у важкий воєнний та післявоєнний періоди, в країні існувала економічна та політична кризи, вважаємо за необхідне розглянути головні періоди життя вченого та з'ясувати чинники формування його світогляду.

Короткий огляд публікацій з теми. Діяльність вітчизняного педагога Бориса Коротяєва його теоретичний, практичний досвід став об'єктом зацікавлення для багатьох вчених, серед яких: В. Андросюк [1], С. Головка [3], О. Гохберг [4], В. Курило [7], Г. Міненко [8], та інші. Перелічені науковці досліджували концепції, методологію, теоретично-педагогічні погляди, головні засади та принципи на які спирався вчений в процесі професійної діяльності. Проте детального опрацювання його життєвого та творчого шляху наразі немає. Тому цілком актуальним є глибоке неупереджене висвітлення творчого доробку та професійної діяльності Бориса Коротяєва – педагога-реформатора, який понад семи десятиріч працював у різних сферах освіти та залишив багату наукову спадщину.

Відповідно до вищевказаної теми дослідження **мета** статті полягає у висвітленні життєвого шляху та професійної діяльності науковця, педагога-новатора Бориса Коротяєва. Визначення впливу соціального середовища на формування характеру та світогляду вченого.

Матеріали та методи. Для розв'язання завдань наше дослідження проводилось на теоретичному (вивчення наукової літератури, аналіз, синтез, історичний метод) й емпіричному (вивчення й узагальнення педагогічного досвіду) рівнях дослідження.

Результати та їх обговорення. Борис Коротяєв увійшов в історію педагогіки як реформатор, як вчитель новатор, практик у царині педагогіки та філософії. Науково-педагогічні доробки вченого містять кладезь корисної інформації, яка може стати цінним досвідом для вихователів, вчителів, викладачів, аспірантів та студентів.

Борис Коротяєв народився 1929 року в Архангельській області в сільській родині. Дитинство та юність вченого пройшли в складні воєнні та післявоєнні роки. Як і скрізь у той час хлопчики заміняли батьків, братів і дуже рано вставали за плуг та разом із жінками виконували важку колгоспну роботу. Коли з'являвся вільний час, підлітки полюбили змагатися в іграх, спорті, вчинках, але навчання в школі та отримання знань було на другому місці і не викликало сильного інтересу. Підлітки воєнних років мали інші пріоритети, вони жили всім тим, чим жила країна. Тоді поважали силу, мужність, спритність. Бути відмінником у школі цінності не становило, тому майбутній педагог навчався як і всі, не прагнучи отримувати п'ятірки.

Потім в дорослому віці у Бориса Коротяєва неодноразово буде виникати питання: «Чому?». Чому саме навчання не мало жодної цінності, чому дітям не цікаво було змагатися у навчанні. Це питання так і залишається без прямої відповіді, однак, можна припустити, що шкільна програма не відповідала цінностям дітей, йшла в розріз з їхніми інтересами і судячи з праць вченого, саме це і приховано в підтекстах його робіт, і саме цю помилку він прагнув виправити в свій час і не допустити її в майбутньому.

У своїх роботах він інколи звертався до тих часів, ділився спогадами адже обставини в яких народився й ріс майбутній педагог, заклали фундамент у формування його світобачення та особистості в цілому.

В 1949 Борис Коротяєв закінчує навчання в Карело-Фінському державному вчительському інституті та іде працювати до Вяртсильської семирічної школи у Карелії, де поєднує посаду директора школи та вчителя історії.

В 1950 році був призваний до лав Радянської армії, в якій відслужив до 1952 року, та екстерном (під час служби) закінчив Ленінградське військово-політичне училище МВС СРСР. Після служби закінчив у Комі державний педагогічний інститут та працював завідувачем Єлеської середньої школи (Комі АРСР).

Після закінчення аспірантури та захисту кандидатської дисертації у 1964 році, Борис Коротяєв переходить до вищої школи та занурюється в педагогічну науку остаточно залишивши історію. Така зміна кола інтересів пояснюється категоричністю вченого потурати інтересам правлячої партії та викладати матеріал протилежний тому, який був насправді. Із спогадів вченого процитуємо уривок в якому демонструється з одного боку його порядність та чесність, а з іншого –

стійка, незламна позиція, яка зіграла доленосну роль в подальшому професійному розвитку: «Ніколи не забыть день, когда я ознакомился с закрытым письмом о разоблачении культа личности. Будучи молодым преподавателем истории, я был, потрясен, сломлен, раздавлен: кумир, в которого я верил, о котором с чувством глубочайшего уважения рассказывал ученикам из урока в урок, оказался повергнутым в прах.

И самый страшный для меня был миг – это встреча со своими десятиклассниками. Как посмотреть им в глаза? Что сказать? Как отречься от того, что ты исповедовал годами?

Целую неделю я искал якорь спасения и не мог заставить себя пойти к ученикам. И только после того, как принял решение рано или поздно, но непременно порвать с историей, в основе которой лежит ложь и лицедейство, обрел некий новый нравственный стержень, имя которому – педагогическая наука» [6, с. 6-10].

На подив вченого педагогіка також не була повністю прозора та позбавлена ідеологічних підтекстів, але саме це спонукало його змінювати, досліджувати, реформувати існуюче положення і виводити науку на новий, демократичний рівень.

Борис Коротяєв переймає досвід кращих вчителів, які також вплинули на формування професійного світогляду, найзначнішими для нього були: Ю.П. Азаров, Е.А. Грішин, А.О. Кірсанов, Е.Г. Костяшкін, А.С. Макаренко, М.І. Махмутов, В.О. Сухомлинський і з властивим завзяттям і самовідданістю занурюється у новій роботі.

Так, Борис Коротяєв в 1964 році починає працювати в Слов'янському державному педагогічному інституті на посаді завідувача кафедри педагогіки, а потім й декана факультету підготовки вчителів початкових класів. Вже з перших років роботи він проявив неабиякий педагогічний хист, організаторські та управлінські здібності: зміг згуртувати колектив в єдиний творчий союз, активізувати науково-дослідну роботу членів кафедри, розкрити творчий потенціал студентів під час освітнього процесу. Підтвердженням цього є наступні відгуки від колег вченого: «З приходом Бориса Івановича до Слов'янського державного педагогічного інституту відразу ж помітно зросла творча активність викладачів як кафедри педагогіки так і споріднених кафедр. Дякуючи організаторському таланту Бориса Івановича, його науковим і дружнім зв'язкам в інституті було створено перший на той час кабінет педагогічної майстерності, кабінет технічних засобів навчання. Студенти отримали можливість через телевізійну камеру спостерігати за собою, шліфувати мовну майстерність і педагогічну техніку» [2].

У 1980 захищає докторську дисертацію на тему «Методы учебно-познавательной деятельности учащихся (состав, функции, закономерности, принципы и способы формирования) в которой демонстрирует накопиченный досвід, системну, копійку працю. Через рік отримує вчене звання професора і стає першим доктором педагогічних наук, професором у Слов'янському державному педагогічному тоді ще інституті, а нині – Донбаському педагогічному університеті.

Тривалий час Борис Коротяєв працював над вдосконаленням освітнього процесу у вищій школі. Впроваджував власну концепцію гнучких педагогічних технологій, досліджував евристичні методи навчання, монопредметну освіту, вивчав передовий педагогічний досвід і створював здорову, творчу атмосферу при якій зберігалось фізичне, психічне, соціально-моральне здоров'я всіх учасників освітнього процесу.

Щороку через його руки проходило чимало дисертацій, авторефератів та інших наукових досліджень. Він долучався до їхньої підготовки, захисту, виступав як опонент, рецензент, давав відгуки. Загалом вчений підготував 15 кандидатів педагогічних наук, виступав опонентом на захисті 35 кандидатських, 5 докторських дисертацій в спеціалізованих вчених радах навчальних закладів Казані, Челябінська, Ташкента, Тбілісі, Києва, Харкова, Луганська.

Результатом такої продуктивної, напруженої діяльності є значна науково-педагогічна спадщина, що налічує понад 150 науково-педагогічних праць. Серед яких найбільш відомі «Учение – процесс творческий», «Педагогика как совокупность педагогических теорий», «Педагогическая философия» та інші.

Втім, доробок Бориса Коротяєва на цьому не обмежується, адже в його активі – участь у підготовці багатьох наукових матеріалів.

Із 1989 р. по 2009 р. Борис Коротяєв обіймає різні посади у вищих навчальних закладах України, реалізуючи свою концепцію організації освітнього процесу у вищій школі.

У 2010 році Борис Коротяєв знову повертається до рідного його серцю Слов'янського педагогічного університету. Оновлює освітній процес, створює власну педагогічну філософію, яка стає поштовхом у пошуку актуальних форм організації навчання в сучасній вищій школі.

Життєвий шлях вченого оцінили його студенти, аспіранти, колеги. Для них він постає як творча, життєрадісна особистість, людина, з чітко визначеними пріоритетами та цінностями. Портрет вченого в інтерпретації його колег та учнів бачиться яскравим та цілісним: «Для нас Ви є взірцем, мудрим наставником, творцем інноваційного поля, беззмінним порадником в науково-дослідній роботі, людиною, яка володіє великим інтелектуальним потенціалом, і, нарешті, Людиною-Учителем, який уміє озорити, опалити і, як Мойсей, повести за собою в не обітовану країну Знань» [5].

Висновки. Отже, на формування Бориса Коротяєва як майбутнього науковця, педагога-новатора вирішальний вплив мали умови в яких народився і виріс вчений. Щоденна копійка, важка праця виховали в ньому стійкість та старанність. Обставини під час яких він чителював та захищав дисертацію допомогли вирішитися з професійним напрямком та спонукали його до реформаторських дій, що дозволяли вивести педагогічну науку на новий, демократичний, творчий рівень. Відомі вчителі, які були для Бориса Коротяєва взірцем надихали його до самовдосконалення і пізнання. Від своїх колег, учнів він перейняв риси вимогливості до себе, що поєднувалися з внутрішньою добротою, запальною енергією, могутньою творчою силою та комунікативними якостями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андросюк В. Н. Физическая подготовка студентов в условиях гибких педагогических технологий обучения: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01/ Андросюк Виталий Николаевич. – Харьков, 1992. – 156 с.
2. Гайко О. К., Кравцова О. М.; наук. ред. Сарієнко В. К.; Борис Іванович Коротяєв: біобібліографічний покажчик // ДВНЗ "Донбаський держ. пед. ун-т." – Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2014. – 32 с.
3. Головка С. Г. Наукові засади розвитку творчої пізнавальної діяльності учнів у вітчизняній педагогіці (20-ті–середини 80-х років ХХ ст.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Головка Сергій Георгійович; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2006. – 193 с.
4. Гохберг О. С. Проблема разработки и реализации гибких педагогических технологий обучения в вузах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Гохберг Ольга Сергеевна; Славянский гос. пед. ин-т. – Славянск, 1995. – 148 с.
5. Євтух М. Б., Лі Цзєгао, Добрецова В. В., Останкова Л. А., Суровцева Р. Ф. Борис Іванович Коротяєв – вчений-новатор. Слово про ювіляра // КЕГІ-ЕКСПРЕС. – 2009.
6. Коротяєв Б.І. Педагогика на распутье: научно-публицистические заметки. — Славянск, 1996. — 158 с.
7. Курило В.С. Освіта та педагогічна думка Східноукраїнського регіону у ХХ столітті. — Луганськ: ЛДПУ, 2000. — 460 с.
8. Миненко Г. Н. Б. И. Коротяев: педагогические взгляды: монография / Г. Н. Миненко; под науч. ред. В. С. Курило. – Луганск: ЛНУ им. Т. Шевченка, 2010. – 220 с.

REFERENCES

1. Androsiuk V. N. Physical training of students in the conditions of flexible pedagogical technologies of education: dis. ... cand. ped. sciences: 13.00.01/ Androsiuk Vytalyi Nykolaevych. – Kharkov, 1992. – 156 p.
2. Haiko O. K., Kravtsova O. M.; nauk. red. Sariienko V. K.; Boris Ivanovich Korotyayev: bibliographic indicator // DVNZ "Donbass State Pedagogical University." " – Sloviansk: Published B. I. Matorina, 2014. – 32 p.
3. Holovko S. H. Scientific planting the development of creative educational activities in the teaching profession (20s-mid-80s of the XX century): dis. ... cand. ped. sciences: 13.00.01 / Holovko Serhii Heorhiiiovych; Luhan. nats. ped. un-t im. T. Shevchenka. – Luhansk, 2006. – 193 p.
4. Hoxhberh O. S. The problem of development and implementation of flexible pedagogical learning technologies in universities: dis. ... cand. ped. sciences: 13.00.01 / Hoxhberh Olha Serheevna; Slavianskyi hos. ped. un-t. – Slaviansk, 1995. – 148 p.
5. Yevtukh M. B., Li Tszehao, Dobretsova V. V., Ostankova L. A., Surovtseva R. F. Borys Ivanovych Korotyayev – innovator. A word about jeweler // KEHI-EKSPRES. – 2009.
6. Korotyayev B.I. Pedagogy at the crossroads: scientific and journalistic notes – Slaviansk, 1996.– 148 p.
7. Kurylo V.S. Education and pedagogical thought of the Eastern Ukrainian region in the twentieth century — Luhansk: LDPU, 2000. — 460 p.
8. Minenko H. N. B. I. Korotyayev: pedagogical views: monograph / H. N. Minenko; under scientific ed. V. S. Kurylo. – Luhansk: LNU im. T. Shevchenka, 2010. – 220 p.

Life path of scientist, teacher-innovator Boris Korotyayev

Y. E. Moroz

The article reveals the life and creative path, pedagogical views, educational activities of the outstanding Ukrainian pedagogue, professor, didactic, teacher-innovator Borys Korotyayev. In particular, the factors that had a decisive influence on the formation of the character and worldview of the scientist were identified. It is identified that the life path of Boris Korotyayev is insufficiently researched in domestic pedagogy. The facts presented in the article demonstrate high professionalism, moral principles and dedication to the cause of Borys Korotyayev.

Keywords: *life and creative path; Ukrainian educator; researcher; Boris Korotyayev.*